

Kultur / **Bøger**

Revolutionen fortalt med egne ord

Still fra filmen 'Stormen på Vinterpaladset'

ANMELDELSE / 02.05.18

Ny bog om den russiske revolution lapper huller i viden om den store samfundsomvæltning for 100 år siden. Grebet er fascinerende primærkilder.

Oscar Rothstein

Når jeg tænker tilbage på mine ni år i folkeskolen og tre år på gymnasiet, husker jeg ikke et eneste ord om den russiske revolution. Og jeg er ret sikker på, at det ikke er min hukommelse, den er gal med. Vi lærte intet om bolsjevikkerne, mensjevikkerne eller tsarristerne. Intet om Den Blodige Søndag, Stormen på Vinterpaladset eller Den Første Alrussiske Kongres. Intet om Februarrevolutionen, Oktoberrevolutionen eller Kronstadt-oprøret.

Det ærgrer mig i denne tid, hvor vi ofte taler om bjørnen i øst, der fremstår mere relevant end nogensinde. Kremls ambitioner og aversioner er centrale for forståelsen af tidens geopolitiske bevægelser. Til sommer skal landet være vært for verdensmesterskaberne i fodbold. Og det forgangne år var

minsandten hundredeåret for den russiske revolution; en af de mest betydningsfulde politiske og sociale begivenheder i det 20. århundrede.

Hvis man som mig har betydelige vidensbrister, når det kommer til det russiske, er der altså lutter gode grunde til at påbegynde ydmyge privatstudier af Den Russiske Føderations historie. Og som sagt, så gjort.

Heldigvis er der hjælp at hente. Rigeligt endda. I sommer udkom den britiske historiker Simon Sebag Montefiores *Huset Romanov*, der fortæller historien om den ekstravagante Romanov-tsarslægt. I efteråret fulgte professor emeritus Bent Jensens seneste værk om Sovjetunionens tilblivelse: *Ruslands Undergang. Revolutioner og sammenbrud 1917-1921*. Og tidligere på vinteren udvidede det lille idéhistoriske forlag Slagmark deres revolutionsserie med *Den russiske revolution*, som følger sig til udgivelser om den amerikanske og franske pendant.

Revolutionens dialektik

Sidstnævnte virker som et oplagt sted at begynde. Her er der nemlig ikke tale om en kompromisløs, færdigtygget fortolkning af revolutionens gang, men i stedet en nøgtern og balanceret indføring i forholdene præsenteret gennem 51 kortere primærtekster indrammet af en længere introduktion, en tidslinje, en ordforklaring og kontekstualiserende noter.

Snarere end at give alle svarene selv, giver *Den russiske revolution* forudsætningerne for selvstændige grublerier. Den hverken forherliger eller fortryder, den nøjes med at *åbne* historien. Ikke så den fremstår udpræget indbydende eller skræmmende, men så den slet og ret *fremstår*. På den måde viser bogen sig bevidst om, dét som den polsk-tyske tænker Rosa Luxemburg i en tekst af samme navn som selve bogen kalder, *revolutionens dialektik*: det forhold at en revolutionær erhvervelse af magten er tilbøjelig til at slå om i enten kontrarevolution eller proletariats diktatur:

»Den russiske revolution har her kun bekræftet den grundlæggende lære for enhver revolution, hvis livslov lyder: Enten må den meget hurtigt og beslutsomt storme fremad, slå alle hindringer ned med hård hånd og flytte målene stadig længere frem, eller også vil den meget snart blive kastet tilbage til stillingen bag sit svage udgangspunkt og blive knust af kontrarevolutionen.«

Historien om den russiske revolution er altså tohovedet: den er historien om en emancipatorisk gentænkning af det tsarsstyrede russiske samfund, men den er i den grad også historien om dannelsen af en brutal centraliseret tvangsstat. De to modsatrettede tendenser, der ikke desto mindre har en ideologisk kilde til fælles, bliver særligt godt indfanget i den russisk-amerikanske kvinderetsforkæmper Emma Goldmans *Min desillusion over Rusland* fra 1923. Om de indledende 'libertære principper' og den prosaiske hverdags senere 'forkastelse af den libertære idé' skriver hun: »Aldrig før i historien har autoritet, statsmagt og selve staten vist sig at være inhærent statisk, reaktionær og endda i praksis modrevolutionære. Kort sagt, selve revolutionens antitese.«

»En gammel dame bøjer sig og græder«

Forud for de perspektiverende fortolkninger af revolutionen, der også tæller den italienske filosof Antonio Gramscis ode til »lyset fra øst«, går en række tekster forfattet af revolutionens mest afgørende skikkelser: den revolutionære forgangsmænd og senere statsleder Vladimir Lenin, hans ideologiske makker Lev Trotskij, kvindeforkæmperen Aleksandra Kollontaj, overgangsregeringens socialrevolutionære krigsminister Aleksandr Kerenskij, hærens øverstkommanderende Lavrentij 'Lavr' Kornilov, mensjevikken Julius Martov og flere andre.

“ »Aldrig før i historien har autoritet, statsmagt og selve staten vist sig at være inhærent statisk, reaktionær og endda i praksis modrevolutionære.«

Det er med deres ord, at revolutionens gang bliver fortalt. Fra industriarbejdernes første demonstration mod kummerlige leve- og arbejdsforhold i 1905, der blev kendt som Den Blodige Søndag, over Februarrevolutionen i 1917, som væltede tsaren, og Stormen på Vinterpaladset i oktober samme år, hvor de revolutionære tog magten fra den provisoriske regering, til bolsjevikkerne afværgelse af en modrevolution på Kronstadt-flådebasen i 1921.

Som et belejligt intermezzo i den lange række af brandtaler, ordrer, traktater, forfatninger, resolutioner, pamfletter og manifeste har Slagmark klogeligt også inkluderet et par digte af de samtidige digtere Vladimir Majakovskij og Aleksandr Blok. Især sidstnævntes langdigt *Tolv* tjener en vigtig rolle som en påmindelse om, at revolutioner også er andet (og mindre) end ideologiske sammenstød, politiske landvindinger og hårdtslående paroler: menige mennesker af kød og blod, der mest af alt har travlt med at overleve:

»Fra mur til mur

Løber en snor

På snoren en plakat

“Al Magt til den Konstituerende Forsamling!”

En gammel dame bøjer sig og græder,

Forstår slet ikke, hvad det betyder,

Hvorfor så mange stykker klæder

Til sådan en underlig plakat?

Hvor mange fodkulde kunne man ikke få til de små drenge,

Men så mange er uden tøj, uden sko, uden penge«

Digtet er interessant nok færdiggjort i 1918 efter bolsjevikkerne magtovertagelse. Det indfanger altså den usle situation, som det russiske folk også befandt sig i *efter* revolutionen. Nok var tsarstyret og den provisoriske regering blevet afsat, men i Petrograd (tidligere Skt. Petersborg, senere Leningrad og nu igen Skt. Petersborg), hvor Bloks digt finder sted, hvirvlede vinden og sneen rundt på »vildeste vis« som et forvarsel om de kommende tiders fortsatte barskhed. Luften mellem linjerne er tyk af ambivalens. »Hvad er der at være ked af i vort land, Kammerat præst, her for tiden?«, spørger digterstemmen. Den rå skildring af det forfrosne Petrograd lader vide: såmænd intet andet en akut mangel på brød, klæder og tag over hovedet.

Den spontane erfarings organisering

På et større idéplan er det særligt de revolutionæres organisering i *sovjetter*, som er interessant og relevant at læse ind i en moderne kontekst, hvor demokratiets legitimitet er under pres, og afstanden mellem politikere og vælgere synes voksende. Disse revolutionær-politiske råd af fabriksarbejdere, bønder og soldater var med deres lokalforankring og direkte demokrati en måde lade de udbyttede masser komme til orde. På arbejdspladser, i hærenheder og i landsbyer valgte medlemmerne af sovjetterne, der var åbne for alle, en række delegerede til den føderale pyramides videre trin på lokalt, regionalt og nationalt niveau. Tanken var, at man ved at trække en direkte linje fra små, lokale proletarråd til selve statsapparatet kunne sikre den folkelige selvbestemmelse.

Det var i sovjetterne, at dem, der før følte sig som *ingen*, pludselig kunne blive til *noget*. Lev Trotskij, der blev Petrograd-sovjettens første leder, skrev i beretningen *Sådan opstod Sovjetten for arbejderdelegerede*: »Den socialdemokratiske organisation, som bandt nogle hundrede tæt sammen og principelt omfattede flere tusind blandt Skt. Petersborgs arbejdere, var i stand til at give masserne et slagord, som oplyste deres spontane erfaringer med den politiske tænknings lyn«. At leninisternes opråb om »al magt til sovjetterne« senere skulle vise sig at betyde »al magt til bolsjevikkerne« er ligeså ironisk, som det er tragisk.

Interessant er det også, hvordan idéen om en marxistisk stadieteori spillede en betydelig rolle i den ellers ubøjelige bolsjevikiske tankeverden. Især Lenin var optaget af, at udviklingen fra tsarismen til den

socialistiske revolution var direkte afhængig af det borgerlige demokratis bevidstliggørelse af massen. Først når fabriksarbejderen var blevet klemmt af kapitalismen, kunne han kæmpe indædt imod den.

Den russiske revolutions 51 primærkilder udgør tilsammen en fængende tekstsamling. Selvfølgelig, fristes man til at tilføje. Vi har at gøre med verdenshistorie af den slags, man hverken kan ignorere eller underspille. Og med sit mangfoldige udvalg, der fornemt veksler mellem revolutionens store og små linjer, samt sine guidende kontekstualiseringer fungerer den tilmed også som lappegrej til en bevidsthed med russiske huller. Tag det fra en, der kender til det.

FAKTA

*Den russiske
revolution*, Forlaget
Slagmark

